

Mr. sc. Branislav Miličić

Numizmatika grofa Rudolfa von Normann–Ehrenfelsa

Kolekcionarstvom i svojim zbirkama plemićke su obitelji potvrđivale prestiž i nerijetko su se plemići međusobno natjecali u vrijednosti i brojnosti svojih zbirki, a većinu su građe, osim obiteljskim nasljeđem i putovanjima, nabavljali na aukcijama u europskim prijestolnicama poput Beča. Tako izuzeta od kolekcionarstva nije bila ni obitelj von Normann-Ehrenfels.

Zbirka je u Muzej Slavonije dospjela na zanimljiv način jer, prema zapisima, sam grof Rudolf Joseph von Normann-Ehrenfels nije ni znao za Muzej. (...) *izvješćuje dr. Firinger da bi grof Rudolf Normann iz Valpova bio eventualno voljan svoju zbirku novaca u kojoj ima oko 50 dukata darovati Gradskom muzeju, makar da je prvotno kanio ovu zbirku darovati Numizmatičkom društvu u Zagrebu, kojeg je društva utemeljitelj. Grof Normann je izrazio želju da posjeti muzej jer za njega nije ni znao, pa kada bude dolazio u Osijek dočekati će ga se i predati kao dar uvezani Zbornik.*¹ Očigledno je da su gospoda iz Arheološkog kluba „Mursa“ na grofa Rudolfa ostavila dobar dojam jer je grof svoju zbirku darovao Muzeju, i to preko spomenutog društva, što saznajemo iz sljedećeg zapisa: *Predsjednik izvješćuje kako je postao dobrotvorom našega društva i gradskoga muzeja grof Rudolf Normann st. iz Valpova darovavši preko našega društva gradskom muzeju svoju vanredno vrijednu zbirku novaca pa se stoga predlaže da ga se u smislu pravila imenuje počasnim članom što se jednoglasno prihvaća.*²

Put dolaska Zbirke u vlasništvo Muzeja možemo i dalje pratiti. Iz samog zapisnika, kao i darovnice, jasno je vidljivo da je svaki korak predaje ove zbirke točno razrađen. Iz toga možemo zaključiti dvije činjenice o grofu Rudolfu kao kolekcionaru. Grof Rudolf, kao i svaki dobrostojeći kolekcionar toga doba, bio je izrazito vezan uz svoju zbirku i ponosan na nju, a u svrhu njezina smještaja dao je za tu prigodu izraditi *dvije kazete*. Ove dvije činjenice može nam potvrditi sljedeći zapis: *Dr. Firinger predaje darovnicu grofa Rudolfa Normanna st. od 20. 2. 1940. kojom preko našeg društva daruje Gradskom muzeju svoju zbirku od preko 200 komada u glavnom rijetkih odnosno skupocjenih novaca od kojih je oko 60 komada*

*zlatnika. Prema darovnici ima zbirkom upravljati posebni kuratorij koji sastavljaju: jedan izaslanik grada, kustos, dva predstavnika Murse i jedan član franjevačkog samostana pošto i ovaj uređuje svoj crkveni muzej. Sama zbirka u dvije posebno za to napravljene kazete nalazi se sada zapečaćena u tresoru Jugošihta.*³

Sve je jasno određeno, a posebnu brigu o Zbirci vodit će kuratorij. Grof Rudolf u darovnici sam određuje članove i ovlasti kuratorija koji se mora formirati kako bi se brinuo o Zbirci. Tako u sljedećim citatima iz dvaju zapisnika čitamo pojedinosti o kuratoriju, kao i o odluci Gradskog poglavarstva Osijeka da prima Zbirku grofa Rudolfa za Gradski muzej: *Za predstavnike Murse izabire se predsjednika Blažekovića i tajnika dr. Firingera te zaključuje da zajedno s podpredsjednikom, čim to bude moguće, posjete načelnika Vukovca i predađu mu darovnicu te uznastoje da grad što prije izabere svog predstavnika tako da se zbirka odmah može preuzeti i pohraniti. Bit će bolje da se smjesti u tresoru Gradske štedionice gdje bi se trebali smjestiti i zlatnici i rariteti koji se sada nalaze u muzeju smješteni u blagajničkoj škринi, što svakako ne pruža preveliku sigurnost protiv provale. Podpredsjednik će o ovom daru napisati izvještaj za novine, te će se ova zbirka uz ostale rijetkosti od vremena uz odgovarajuću reklamu izložiti u muzeju na javni uvid.* (...) Čita se odluka Gradskog poglavarstva Osijek o primitku zbirke grofa Normana za Gradski muzej i saopćuje imenovanje senatora *gosp. Trbojevića* za člana kuratorija.⁴

Tijekom sljedećih mjeseci možemo i dalje pratiti postupak predaje Zbirke Gradskom muzeju. *U vezi s ovim zapisnikom zaključuje se da se tijekom ovog mjeseca ima obaviti predaja zbirke novca grofa Normanna Gradskom muzeju pa će se radi toga tvrtka Šiht obratiti na Gradsko poglavarstvo. Zbirka će biti pohranjena u sefu Gradske štedionice. Prilikom predaje kontrolirat će se inventar nakon čega će kustos za osječke i vanjske novine napisati prikaz o zbirci.*⁵

*U vezi s ovim zapisnikom izvješćuje se da će se ovog mjeseca obaviti predaja zbirke novca grofa Normanna Gradskom muzeju.*⁶

Posljednji zapisnik u kojem se spominje ova zbirka datiran je 5. studenoga

Sl. 1. i 2. Kovčezi grofa Rudolfa von Normann-Ehrenfelsa (foto: Marin Topić)

1940. godine pa bismo mogli zaključiti da je Zbirka predana Gradskom muzeju krajem 1940. godine, ali ona je, zbog rata koji se nadvijao nad Kraljevinom Jugoslavijom, Gradskom muzeju, tj. tada već Muzeju Slavonije, predana tek nakon Drugog svjetskog rata.⁷ Zbirka sadrži 252 primjerka, od kojih antički novac (86), srednjovjekovni i novovjekovni (142), medalje i plakete (24).⁸ Zbirka je mnogo značila grofu, što se jasno može vidjeti iz teksta darovnice kojom ju je darovao Muzeju. Potankosti koje grof izričito navodi u svojoj darovnici to i potvrđuju: (...) *moja porodica je povezana s historijom Slavonije unutar više od 200 godina, t. j. od 1721. godine. Želeći sačuvati uspomenu kod kasnijih generacija na privrženost njihov predaka baruna Prandau i grofova Normann i dokumentirati našu iskrenu i istinsku privrženost Slavoniji i susjednom gradu Osijeku, odlučio sam društvu prijatelja starine Mursa u Osijeku predati za osječki Gradski muzej, moju kroz nekolikom decenija sabranu numizmatičku zbirku. Isto tako mora zbirka pod nazivom ”Zbirka Rudolfa Normanna” biti u cjelosti izložena u Gradskom muzeju u Osijeku i ne smije biti rasparčana.*⁹ Značenje ovoj zbirci daju i dva specijalizirana numizmatička kožna kovčega koja je grof Rudolf dao izraditi nju. Analizirajući Zbirku, kolegica Hermine Göricke-Lukić, u tekstu Opis sadržaja Zbirke za registraciju pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, prva je za svoga dugogodišnjega rada u Numizmatičkom odjelu Muzeja Slavonije obrađivala ovu zbirku, koju je registrirala kao muzejsku. Ovaj je rad nastao kao nadopuna njezinu istraživanju i obradi građe unutar te muzejske zbirke.

10 Prema dr. sc. Hermine Göricke-Lukić i spomenutom tekstu Opis sadržaja Zbirke.

^[1] Stari fundus b.b. Zbirku darovatelj predao za Muzej društvu „Mursa“ 1939./1940. (vidi Darovnicu) A 1941. prof. Buntak spremio u sef banke. Poslije II. svjetskog rata Komunalna banka predala Muzeju Slavonije. (Knjiga ulaska Muzeja Slavonije, knjiga br. 8, od 1983. do 1988., br. 14831/a)

^[2] Dr. sc. Hermine Göricke-Lukić, u tekstu Opis sadržaja Zbirke za registraciju pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske, prva je za svoga dugogodišnjega rada u Numizmatičkom odjelu Muzeja Slavonije obrađivala ovu zbirku, koju je registrirala kao muzejsku. Ovaj je rad nastao kao nadopuna njezinu istraživanju i obradi građe unutar te muzejske zbirke.

^[3] Iz darovnice grofa Rudolfa 1939./40. godine.

*Posebno značenje Zbirci daju zlatnici te medalje koje je obitelj Normann Prandau osvojila (za poljoprivredne kulture) na svjetskim i međunarodnim izložbama: Londonu 1862. god., Budimpešti 1885., Zagrebu 1864., Pečuhu 1888. Među zlatnicima su najstariji: Gracijana (367.-383.) i Justinijana I. (527.-565.), a najbrojniji su iz 19. i 20. st.*¹⁰

Zbirka grofa Rudolfa raznovrsna je i podijeljena je u četiri skupine: antički, srednjovjekovni i novovjekovni novac, medalje i plakete. Zbog kompleksnosti Zbirke grada koja je predstavljena u ovom izboru podijeljena je u dvije tematske cjeline: izbor medalja važnih za hrvatsku povijest i izbor medalja i novca važnih crkveno-političkih reformatora. Medalje su vrlo zanimljive iako je vidljivo da ih grof Rudolf nije prikupljao po nekom posebnom planu. Većina ih je ipak vezana uz nama bliže prostore i prostore koji se odnose na područje današnje Hrvatske. Tako u ovom izboru možemo vidjeti medalju *Oslobođenje Ugarske i Slavonije* (kat. br. 135, MSO), koju je dobio i sam princ Eugen Savojski, a dao ju je izraditi car Leopold I., što se može vidjeti prema natpisu na aversu medalje.

Av. LEOPOLDVS MAGNUS ROM. IMP. P. P. Poprsje Leopolda I. bez oklopa, u profilu, desno, s perikom preko grudi. Sign.: G. H. Rv. Sedam ovalnih medaljona s gradovima oslobođenim od Turaka: POSEGA/ESSECK/WALPO/ PETERWARDEIN/PALOTTA/ERLA. Na vrpci natpis: SCHLACHT BEI SICKLOS. U sredini: WERMEHRER DES

^[1] Arheološki klub „Mursa“ : Zapisnici sjednica 1933-1944. Grubišić, A. (prir.). Osijek : Muzej Slavonije, 2005., str. 169.

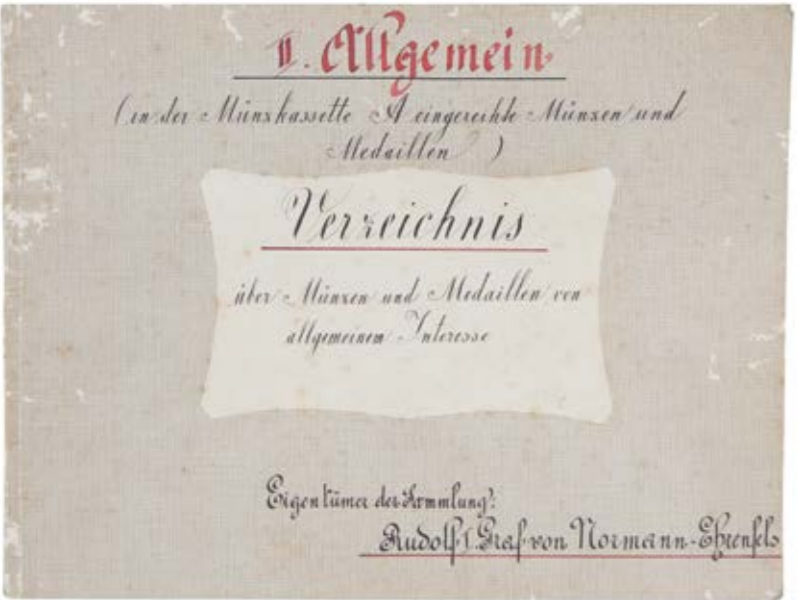
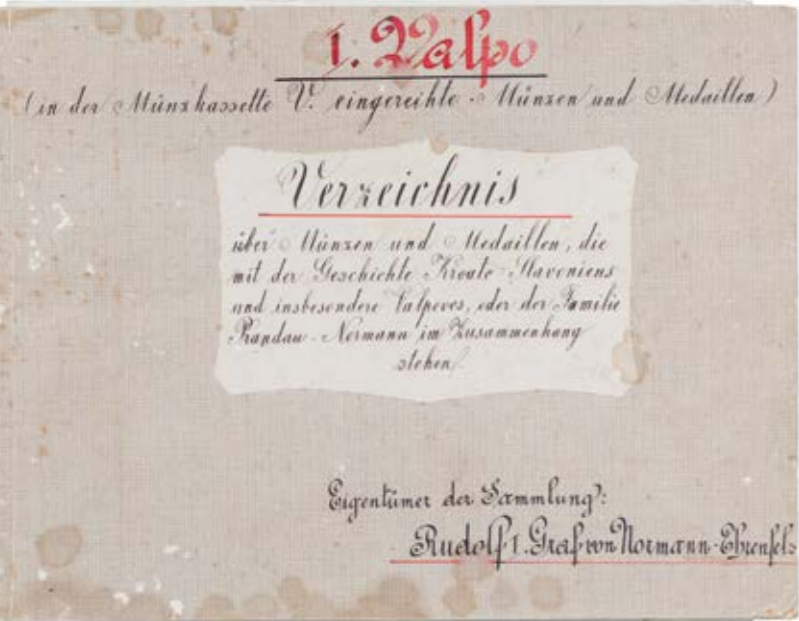
^[2] Isto, str. 175.

^[3] Isto, str. 182–183.

^[4] Isto, str. 185.

^[5] Isto, str. 186.

^[6] Isto, str. 188.

Sl. 3. i 4. Bilježnice popisa Zbirke (foto: Marin Franov)

REICHS.

H. G. L. / B. M.

Iz burnih godina *Proljeća naroda* u Zbirci se nalazi medalja *Ban Josip Jelačić – Pad Beča i pobjeda kod Schwechata* u počast banu Josipu Jelačiću, koja komemorira pad Beča i pobjedu kod Schwechata 1848. godine (kat. br. 140). Medalju je izradio bečki medaljer Thomas Rabausch, majstor fine deskripcije i jasne simbolike.¹¹

Av. Poprsje bana Josipa Jelačića u odori. Dvokružni natpis: JOSEPH FREIHERR V. JELLACJICH BANUS V. KROATIEN/ GEBOREND 16. OKTOBER 1801

Rv. Dvoglavi orao lebdi s dvije zmije nad Bečom i Budimpeštom.

FUR RAISERGESETZ .U. GLEICHBERECHTIGUNG .D.

NATIONALITAETEN

H. G. L.

Zanimljiva je i medalja *Otvorenje Sveučilišta u Zagrebu* 1874. godine (kat. br. 136, MSO), koja obilježava taj bitan događaj naše povijesti. Izradio ju je medaljer Wilhelm Mayer, a kovana je u znamenitoj kovnici u gradu Kremnici.

Av. U polju mlada žena personificira znanost, stoji sprijeda, drži baklju i grb Trojedne Kraljevine. Dolje signatura: M. V. - K. R. U prstenu natpis: DOCTRINAE LVMEN- GENTIVM VIGOR.

Rv. U vijencu vodoravni natpis u trinaest redaka: REGNANTE

/ FRANCISCO JOSEPHO I / BANTVM TENENTE / JOANNE

MAŽURANIĆ /VNIVERSITAS LITTERARVM CROATICA / AVCTORE

/ EPPO J. G. STROSSMAYER / POPVLI OPIBVS CONDITA / A REGIS

NOMINE APPELLATA /SOLEMNITER INAGVRATA / ZAGRABIAE /

A. D. XIV. KAL. NOV. / MDCCCLXXIV

U Zbirci se nalazi i medalja *Jubilarna Gospodarsko-šumarska izložba u Zagrebu* 1891. godine (kat. br. 141, MSO) Josipa Radkovića, medaljera koji je 1881. godine otvorio samostalnu radionicu koja je postala najvećom u Hrvatskoj.¹²

Av. Grbovi Hrvatske, Dalmacije i Slavonije s krunom. U prstenu natpis: JUBILARNA GOSPODARSKA ŠUMARSKA IZLOŽBA U ZAGREBU 1891.

Rv. Poljoprivrednik sjedi na plugu i drži kosu. Iza njega konj i ovca. U prstenu natpis: USPOMENA NA 50 GODIŠNJICU HRV. SLAV. GOSP DRUŠTVA 1891. Sign.: RADKOVIĆ

H. G. L.

Mnogo medalja kovano je u vrijeme Velikog rata. Kovane su kao propagandne (spomen na neke generale, bitke) i kao humanitarne, za pomoć (udovice, ranjenici).¹³ Posmrtna spomen-medalja iz Velikog rata nalazi se i zbirci grofa Rudolfa. To je medalja *IN MEMORIAM Franjo Ferdinand i Sofija, (28. lipnja 1914.)* (kat. br. 138, MSO). Autor medalje je R. Bachmann, koji je tada bio vrlo cijenjen i izradio je mnoštvo medalja s tematikom Velikog rata.

Av. Poprsja nadvojvode Franje Ferdinanda Austrijsko-Estenskog i grofice Sofije Chotek vojvotkinje od Hohenberga.

Rv. Osobni grbovi nadvojvode Franje Ferdinanda Austrijsko-Estenskog i grofice Sofije Chotek vojvotkinje od Hohenberga, u ornamentima lišća. Dolje u sredini datum atentata 28. VI. 1914.

H. G. L. / B. M.

Justinijan I., bizantski car, Fridrich III. Mudri Saski, izborni knez Saske, i Vincenzo Gioacchino Pecci, osim što su svi u svoje vrijeme učinili neke važne reforme i tako ostali zabilježeni u povijesti, ovdje su spomenuti zajedno jer se njihov novac i medalja nalaze u Zbirci grofa Rudolfa von Norman-Ehrenfelsa.

Zlatnik iz 6. stoljeća prikazuje znamenitog bizantskog cara Justinijana I. (527. – 565.), velikog zakonodavca i reformatora. (kat. br. 127, MSO) Justinijan je dao sagraditi znamenitu Aju Sofiju, još je jače vezao Crkvu i državu (što će kasnije više doći do izražaja, posebice u strukturnoj organizaciji pravoslavnih crkava) te se oštro borio protiv arijanizma. Temelje današnjem pravu sigurno dugujemo njegovoj znamenitoj Corpus Iuris Civilis.

Av. DN IVSTINI - ANVS PP AVG. Poprsje cara s kacigom, u oklopu, licem, drži križ.

Rv. VICTORI - (A)AVGGG. Andeo stoji, drži labarum i jabuku s križem.

U odsječku: CONOB. U polju desno, zvijezda.

H. G. L.

Nešto manje od tisuću godina nakon cara Justinijana I., u razdoblju (protestantske) reformacije koju je započeo Martin Luther, važnu ulogu imao je Fridrich III. Mudri Saski. On je bio Lutherov zaštitnik i pod njegovom zaštitom Luther prevodi Novi zavjet, a nešto kasnije i knjige Staroga zavjeta.

Groš Fridricha III. i Lutherov prijevod Biblije

Mt 22:19 Pokažite mi poredni novac! Pružite mu denar.

Mt 22:19 Weiset mir die Zinsmünze! Und sie reichten ihm einen Groschen dar.

Kada je Martin Luther s grčkog jezika prevodio ovaj redak, u svom je prijevodu na njemački jezik koristio *die Zinsmünze!* (*poredni novac*), a dalje u prijevodu *einen Groschen*, što se odnosi na groš kojim se plaćao porez, a takav je upravo groš Fridricha III. (kat. br. 131, MSO) Av. U sredini elektorski grb s plaštom, na štitu grba dva ukrštena mača. Iznad štita viteška kaciga. Rubni kružni natpis: FRI ○ IO ○ GE ○ D ○ G ○ DVCES ○ SAX znak križa

Rv. U sredini grb Saske s kacigom, stoji okomito. Rubni kružni natpis: GROSSVS ○ NOVVS ○ DVCVM ○ SAXORI¹⁴

Posebno je zanimljiva medalja biskupa Vincenza Gioacchina Peccija¹⁵ (1810. – 1903.), kasnije poznatijeg kao papa Lav XIII. Ova medalja obilježava 50. godišnjicu imenovanja Gioacchina Vincenza Peccija za naslovnog (titularnog) biskupa¹⁶ grada Tamiathisa (danas grad Dumyat (Damietta)) u sjevernom Egiptu. Godine 1846. Vincenzo Gioacchino Pecci postaje biskupom Perugie s titulom nabiskupa, a 1853. godine papa Pio IX. imenuje ga kardinalom. Vincenzo Gioacchino Pecci izabran je na konklavi 1878. godine za papu, a uzima ime Lav XIII. Jedan je od prvih *modernijih* papa, a zasigurno je najpoznatiji po enciklici *Rerum Novarum*. Ova medalja prvog njegova biskupovanja (kat. br. 139, MSO) bila mu je

^[1] Groš opisan prema analogiji (verzija I-433?): Levinson, R. A. The Early Dated Coins of Europe 1234-1500, The Coin and Currency Institute Inc., Clifton, NJ, USA, 2007., str. 97.

^[2] Leon XIII. (Lav XIII. B. M.) (pravo ime Vincenzo Gioacchino Pecci), papa od 1878. do 1903 (Carpineto Romano, 2. III. 1810 – Rim, 20. VII. 1903). Prvi papa bez zemaljske vlasti, nastojao je uskladiti Crkvu s modernim vremenima, osobito brojnim enciklikama (odnos Crkve s državom, vjera i znanost, socijalni problemi). Zabranio je svećenicima da se bave politikom, a u Italiji i vjernicima. U enciklici Novih stvari (Rerum novarum, 1891) izložio je katoličko stajalište o radničkom pitanju i potaknuo razvoj katoličkoga socijalnog nauka. Poticao je obnovu neotomizma i egzegzeze. Otvorio je vatikanske arhive povjesničarima bez obzira na konfesiju i svjetonazor. Prigodom 1000. obljetnice djelovanja sv. Ćirila i Metoda izdao encikliku Veliko poslanje (Grande munus, 1880). URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=36048 (2. 3. 2018.)

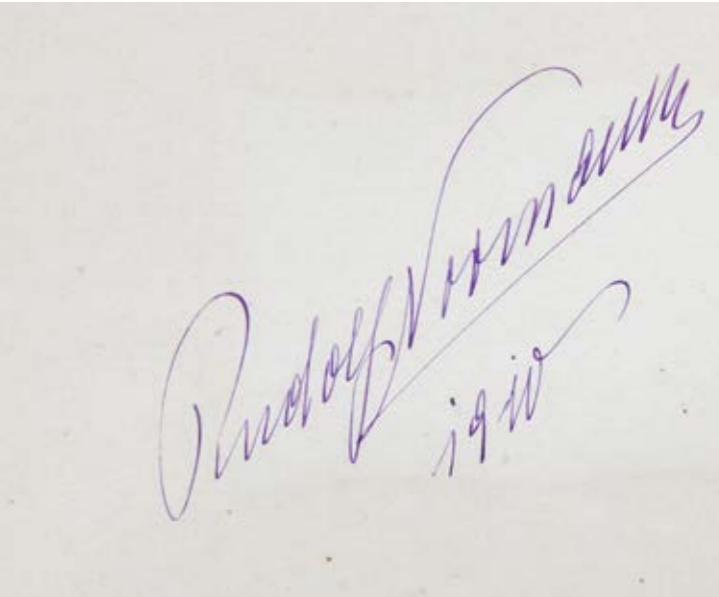
^[3] Titularni biskup – biskup ugasle biskupije u Katoličkoj Crkvi. Kako mu sam naziv govori, titularni (naslovni) biskup nosi samo naslov (titulu) jer on zapravo nema teritorijalno svoju biskupiju. Takvi se daju najčešće pripadnicima Rimske kurije kako bi se poštovala tradicija i hijerarhija (napredovanja) unutar Katoličke Crkve. Takav je slučaj i s biskupijom grada Tamiathisa (Damiette), koja službeno ne pripada Katoličkoj Crkvi još od 13. stoljeća, ali je u 17 stoljeću obnovljena kao titularna biskupija. Gioacchino Vincenzo Pecci imenovan je kao 14. titularni (nad)biskup Tamiathisa (27. siječnja 1843. – 19. siječnja 1846.) zato da može biti nuncij u Kraljevini Belgiji, a kasnije kao biskup u Perugi imati titulu nadbiskupa, pa je tako 1853. godine imenovan i kardinalom. URL: https://hr.wikipedia.org/wiki/Naslovni_biskup (2. 3. 2018.) (Ovu fusnotu proširio i prilagodio potrebama teksta B. M.)

^[4] URL: http://numismatica-italiana.lamoneta.it/moneta/W-AE1116/43 (2. 3. 2018.)

iznimno važna pa njezinu izradu povjerava Friedrichu Leiseku, bečkom medaljeru koji je radio i u Italiji. Leisek je izradio i mnoge državne i carske medalje, pa i za Franju Josipa I. Ova medalja kovana u Beču vrlo je rijetka,¹⁷ a krasi je izrazito umjetničko reljefno oblikovanje kojim se naglašava svaki detalj.

Av. Poprsje iz profila pape Lava XIII. Natpis uz rub: LEO XIII. 1843.-1893. Rv. Uz rub lovorov vijenac. U sredini natpis: LEO XIII / SVMMVVS PONTIFEX / EPISCOPATVS. / LUSTRUM.X PERAGENS / TOTO.ORBE / CATHOLICO / APPLAUDENTE

H. G. L. / B. M.

Sl. 5. Potpis grofa Rudolfa von Normann-Ehrenfelsa na koricama bilježnice (foto: Marin Franov)

^[1] Prema Göricke-Lukić, H. Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek 15.-20. stoljeće : katalog izložbe. Osijek : Muzej Slavonije, 1994., str. 23.

^[2] Isto, str. 23–24.

^[3] Više: Sarinić, M. Prvi svjetski rat – medalje i plakete. Numizmatičke vijesti 67(2014), Zagreb, 119–153.